

Boedelinventaris van Abbe Eppes van Farmsum (Groningen) naar Harlingen gevlucht en daar overleden in 1666

Jeanine Otten

Abbe Oppes (of Eppes) was eind 1665 of begin 1666 met vrouw en kind uit Farmsum in Groningen naar Harlingen gevlucht en in februari 1666 in Harlingen overleden. Farmsum is een dorp vlakbij Delfzijl. Het gezin was Farmsum waarschijnlijk ontvlucht vanwege de gevolgen van de Eerste Münsterse Oorlog. Op 23 september 1665 viel 'Bommen Berend', prins-bisschop Bernard von Galen, het noordoosten van ons land binnen. Een groot deel van Groningen lag na drie maanden oorlog onder water en vele plaatsen waren gebrandschat. Abbe Eppes liet in februari 1666 een niet met name genoemd kind na, zijn echtgenote Anna Jacobs was al eerder overleden, mogelijk ten gevolge van de pestepidemie die in 1665 en 1666 woedde.

Plattegrond van Harlingen, met stadsgezicht, mogelijk door Jacob van Meurs, 1664 (collectie Rijksmuseum Amsterdam, RP-P-AO-2-46)

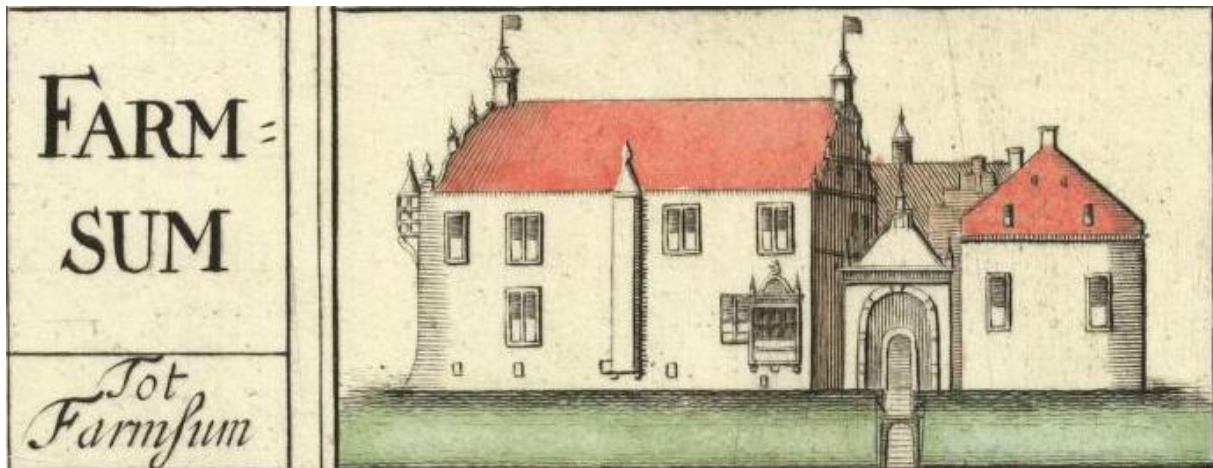
In het sterfhuis in Harlingen (helaas wordt niet vermeld waar) stonden een koffer met beddengoed en kinderkleding en een kist met kleding van Abbe Eppes en Anna Jacobs, die na het overlijden op 21 februari 1666 verzegeld werden door de voorzittende Harlinger burgemeester Wytse Michiels, commissaris van het Gerecht van Harlingen, en een kist die eigendom was van de zwager van de overledene en in Harlingen in bewaring was gelaten. De verzegeling werd gedaan op verzoek van Tamme Foppes van de Pekel (Pekela) die in het huis van Abbe Eppes woonde.

Op 3 april 1666 werd alles weer ontzegeld en alle kleding, meubels, huisraad en andere goederen van Abbe Eppes werden geïnventariseerd en beschreven. De inventarisatie werd gedaan op verzoek van Abel Jansen als voogd van het weeskind, en Geertruid Henricus echtgenote van Sybe Jacobs te Delfzijl, beiden gelastigden van Sybe Jacobs als de belangrijkste voormomber (= voogd over het

minderjarige kind) en Gerke Jansen, mede voogd van het weeskind, door het Gerecht te Delfzijl geautoriseerd op 2 april 1666. Sybe Jacobs zal de broer van Anna Jacobs zijn geweest, de eerder overleden echtgenote van wijlen Abbe Eppes.

Goud- en zilverwerk, en 1835 caroliguldens aan contant geld

Abbe Eppes van Farmsum bleek niet onbemiddeld. In het sterfhuis werden zilverwerk en gouden sieraden aangetroffen, zoals een zilveren kop, twee zilveren kroesen, een zilveren brandewijnkroesje, drie zilveren lepels, 32 zilveren knopen, een mes met een zilveren heft, een zilveren oorijzer, en drie gouden ringen. Aan contant geld waren er zilveren en gouden munten gevonden ter waarde van 1835 caroliguldens 5 stuivers. In de kisten zaten, behalve kleding, ook nog een bijbel en een psalmboek met zilverbeslag.

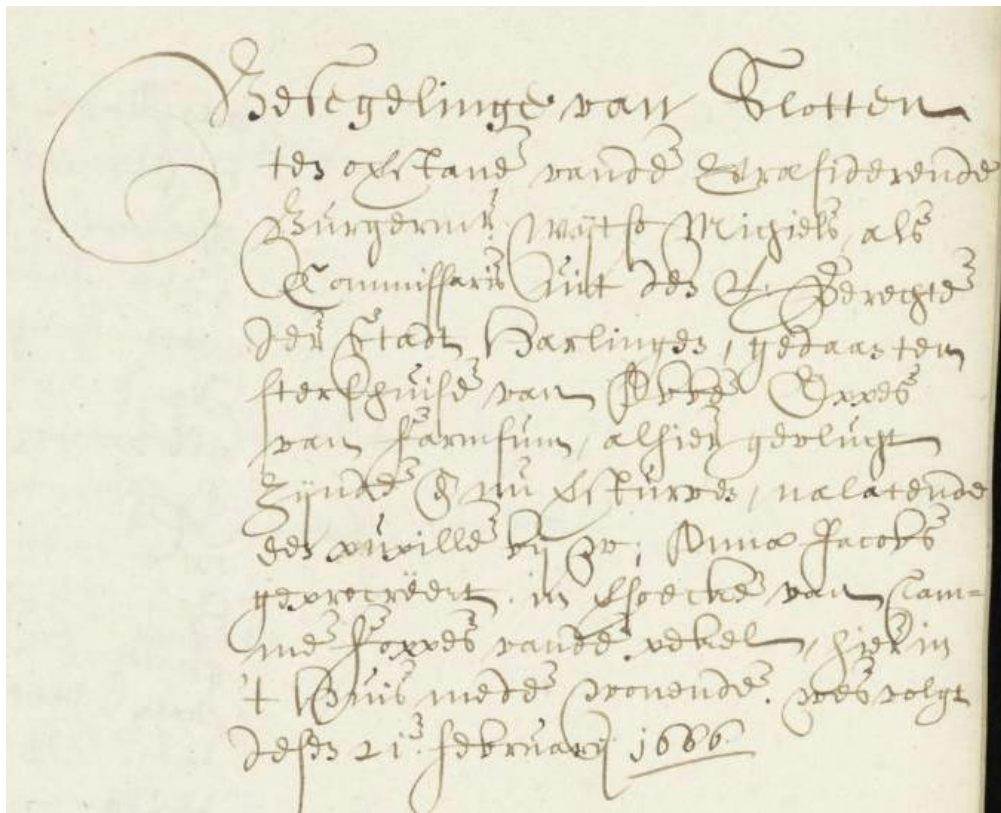
Huis te Farmsum, 1678, detail op de zogenaamde Coenderskaart. W. en F. Coenders van Helpen & Cornelius Appeus, Prov. Groningae et Omlandiae tabula: Kaart van Groningen gemaakt door de gebroeders Coenders. (Beeldbank Groningen). Het Huis te Farmsum was een borg in Farmsum. De borg is vermoedelijk in de veertiende eeuw gebouwd. In 1812 is hij gesloopt. De geslachten Ripperda, Rengers en Van Weivelde hebben de borg bewoond.

Waardepapier met betrekking tot Farmsum

Interessant zijn de waardepapieren die betrekking hebben op Farmsum. Deze papieren en het contante geld werden overgedragen aan Geertuid Hendriks, echtgenote van Sybe Jacobs te Delfzijl. De papieren waren een brief met zegels, gedateerd 17 januari 1657 ten laste van de Armen te Farmsum, ten profijte van Abbe Eppes, ter waarde van 136 daalders; een bezegelde brief van 29 januari 1647 op Pieter Dirks en echtgenote, ten profijte van Jacob Dirks kinderen ter waarde van 100 caroliguldens; een verzegelde brief van 17 juni 1643 op Albert Geerts bakker te Farmsum ter waarde van 100 guldens; een verzegelde brief van 13 december 1644 op Jacob Dirks, wegens afkoop van de goederen van zijn kinderen bij Aaltje Sybens verwekt; een obligatie van 11 november 1664 bij Wessel Waldriks op Ideweer aan Abbe Eppes en zijn vrouw gepasseerd ter waarde van 300 caroliguldens (Wessel Waldriks was mogelijk een neef van Abbe Eppes); een recipis (=ontvangstbewijs) bij advocaat Jacobus Langius gepasseerd op 30 januari 1666 wegens een obligatie op Harmen Gemers te Farmsum ter waarde van 200 caroliguldens, aan hem overhandigd om in te vorderen; een koopbrief dd 17 oktober 1662 tussen Abbe Eppes als verkoper en Jelte Julles wonende te Cantes (=Kantens, dorp in Groningen) als koper van vijf vierendeel gras¹ land voor 350 caroliguldens en een dubbele ducaat; de verkoopartikelen dd 16 februari 1665 van een huis met aanbehoren te Delfzijl, door Abbe Eppes verkocht aan Sybe Jacobs; een afstandsbrief van het huis eerst door Abbe Eppes aan Sybe Jacobs verkocht en nu door Sybe Jacobs weer aan Abbe Eppes in eigendom toegestaan, gedateerd 16

¹ De gras was in dat deel van Fiverlingo en elders een oppervlaktemaat, ongeveer 0,4 hectare. In totaal ging het dus om 1,25 gras = 0,5 ha. Vriendelijke mededeling van Harry Perton, 06-07-2019.

juni 1665; een koopbrief dd 9 december 1661 door Abbe Eppes aan Harmen Hanses Mostert en Sybe Jacobs; een contract van bestedinge dd 30 maart 1665 waarbij Abel Jansen bij Abbe Eppes besteed wordt; twee akten met betrekking tot de koop van twee zitplaatsen in de kerk van Farmsum; en het huwelijkscontract tussen Abbe Eppes en Anna Jacobs 16 januari 1660.

Begin van de boedelinventaris van wijlen Abbe Eppes, 21 februari 1666

Bron: Leeuwarden, Tresoar, Toegang 13-16, Nedergerecht Harlingen, Inventarisatieboeken, invnr 207, fol 15-fol 22.

Transcriptie van de boedelinventaris door Werkgroep Archiefonderzoek Oud Harlingen:

[0015r] Besegeling van sloten ten overstane van de presiderende burgemeester Wytse Michiels als commissaris uit den Edele Gerechte der Stadt Harlingen, gedaan ten sterfhuse van Abbe Eppes van Farmsum alhier gevlugt zijnde ende nu versturven, nalatende een pupille bij wijlen Anna Jacobs geprocreert in versoecke van Tamme Foppes van de Pekel, hier in 't huis mede wonende, wes volgt deses 21e februari 1666.

Een konfer [= koffer] ende kiste, de overledene toebehorende, beide mette inleggende goederen besegelt nae behoren. Mede besegelt een kiste, den overledenes swager toebehorende ende hier in bewaringe galaten.

Ontsegeling van sloten ende vervolgens inventarisatie ende beschrijvinge ten overstane van welgemelde commissaris g'adsocieert met Dr. Dominico Wringer secretaris, gedaan in 't opgemelte sterfhuis van Abbe Eppes van alle de goederen aldaar bevonden ende het sterfhuis toebehorende, alles ten versoeke

[0015v] van Abel Jansen als mede voogd over het nagelatene pupil, sampt Geertruit Henricus huisvrouw van Sybe Jacobs tot Delfzijl woonagtig, beide gelastigden van de geseide Sybo Jacobs als principale voormomber, ende Gercke Jansen mede voogd op 't opgemelte pupille, daartoe bij 't

Edele Gerechte ten Delftzijl geauthoriseert volgens acten van attestatie ende last in datum den 2e april 1666 onder de hant van Joh. Smit substitut redger² aldaar, alhier vertoont ende gebleken. Actum Harlingen den 3e april 1666.

[0015v] In de coffer nae ontsegelinge bevonden soo volcht:

18 slaaplaackens
33 slopen
4 tafellaackens
2 zervetten

[0016r] 14 mans hemden
20 vesten
5 hand doecken
12 grote kinderen doecken
11 cleine kinderen doecken
31 nues doecken
5 dassies
10 kinderen hemdties
19 kinderen flepckes
5 kinderen mutskes
12 kinderen flapckes
noch enigh kindergoet
1 stuck nieuw doeck
1 lapcke nieuw doeck
1 witte dopies onderbroeck

In de eecken kist bevonden:
5 blauwe schortel doecken
2 swarte schortel doecken

[0016v] 2 cap sluiers
2 capckes
7 bonte mutsen
17 vrouwen hemden
3 witte schorteldoecken
4 grote ronde doecken
1 witte borstroek
4 nacht halsdoecken
20 slaapmutsen
18 ondersten, 3 santeen [buikbanden, die ook wel gezondheid werden genoemd]
een bijbel ende psalmboeck met silver beslag
een wit ende rood ruft [= luier]

[0017r] 7 kinderen mutskes
4 kinderen borstroekjes
2 speld-kussenties

Vrouwen cledinge

---

² Een redger was een plaatselijke bestuurder in de provincie Groningen, met name in Hunsingo en Fivelgo, die tot 1795 als plattelandsrechter en notaris optrad. Het woord is afgeleid van het Oudfrieze rêdjeva, rêdgeva of rêdia, dat 'raadgever' (latijn: consul) berekent. Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Redger>

3 mantelties

1 swart laeckens rock

1 grof greinen rock

1 rode rock

2 blauwe rocken

noch 1 rode rock

1 swarte schort

1 rode schorteldoek

1 paar swarte halfmouwen

1 gele onderbroeck

[0017v] 1 swarte moff

1 paar hosen

1 paar muilen ende schoenen

Mans clederen

1 pack swarte laeckens cleren

1 swarte laeckens mantel

1 pack grof greinen clederen

1 pack coluerde cleeren

2 hemdrocken met een old rockie

2 olde onderbroecken

2 paar hosen ende 2 paar schoenen

1 hoed

[0018r] Bedden ende bedtscleeren

3 bedden met 3 puelen

6 oorcussens

4 deeckens

1 wiege deeckentie

1 schorsteens cleet

2 paar gardinen met rabatten

5 stoel cussens

Mescken, tin ende iserwerck

1 mescken lanteern

1 vuirbecken

1 meschen schaal

1 meschen sleeff

[0018v] 1 schuimspaan

22 pont tin, min anderhalf varndel

3 coperen potten

2 ketels

1 doof ketels ende zuir ketels

1 hang-iser, tange, asschop ende huegel

1 iseren plaat

18 stenen schalen, soo klein als groot

6 stoelen

1 spinwiel, spiegel ende schamel

enige tobbes, maten ende andere romlingen

1 letterhouten emmercke, 1 goldwicht

[0019r] 1 klee-kastt ende 2 najkorfies
1 mangelbord ende mangelstock
33 sacken
enige stucken speck ende vleis
ontrent 10 mudden weit
1 parthijcke boeckweit

Gemaackt silver ende goudwerck:
een silveren cop
twe silveren kroesen, 1 silveren brandewijnscoeske
3 silveren lepels, 32 silveren cnopen
1 silveren hechte mes, met een silver oiryser
1 gouden ses strengde suffringh
1 gouden ring met 3 stienties
noch 1 gouden ring met een stientie

[0019v] Contante gelden ten sterfhuse bevonden soo volcht:
343 1/2 silveren ducaton a f 3-03-00 sampt f 1082-00-08
15 3/4 rijxdalers a f 2-10-00 sampt f 39-07-08
1 gouden ducaton f 15-00-00
pajement aen dubbelde stuivers f 43-09-00
noch aen silver gelt f 25-18-00

Noch gouden munten:
10 1/2 gouden ducaton a f 15-00-00 sampt f 157-10-00
7 3/4 carolusen a f 12-00-00 sampt f 93-00-00
35 pistoletten a f 9-00-00 sampt f 315-00-00
6 ducaten a f 5-00-00 sampt f 30-00-00
ende 2 crusatten a f 17-00-00 sampt f 34-00-00
-----
f 1835-05-00

Bedragende alsoo de gerede gelden in eender somma een duisent, acht hondert vijff ende dertich caroli gulden, vijff stuivers

Eintelijck sijn ten sterfhuse bevonden navolgende

[0020r] Brieven ende instrumenten:

Een besegelde brief in dato den 17e januari 1657 ten laste van de Armen tot Farmsum, aen ende ten profijte van wijlen Abbe Eppes, op de naam van des selfs voormondt ende voogden gepasseert, ter somma van hondert ses ende dertich daalders principaal, met A gequoteert

Een besegelde brief van den 29e januarij 1647 op Pytter Dirx cum uxore, ende ten profijte van Jacob Dirrix kinderen holdende tot een hondert caroli guldens capitaal, met B quoteert

Een besegelde brief in dato den 17e junij 1643 holdende op Albert Geerts backer tot Farmsum, somma hondert daalders, quoteert met C

Een besegelde brief in dato den 13e december 1644 op Jacob Dirrix wegens afkoop van de goederen sijner kindren bij Aeltie Sijbens geprocreert, met D quoteert

[0020v] Een obligatie in dato den 11e november 1664 bij Wessel Waldrix op Ideweer³ aen Abbe Eppes cum uxore gepasseert ter somma van drie hondert caroli guldens principaal, gequoteert met E

Een recipis bij de advocaat Jacobus Langius gepasseert van dato den 30e januari 1666 wegens een obligatie op Harmen Gemers tot Farmsum holdende van 200 caroli guldens, hem overhandigt om inne te vorderen, quoteert met F

Een coopbrief van den 17e october 1662 tusschen Abbe Eppes vercooper ende Jelte Julles tot Cantes wonende cooper wegen vijff varndel grasen lant waaraf de coopsomma bedraecht 350 caroli gulden, met een dubbelde ducaat, quoteert met G

Verkoop articulen origineel ende copia vandien gedateert den 16e februari 1665 van een huisinge cum annexis tot

[0021r] Delfzijl bij Abbe Eppes aan Sybe Jacobs cum uxore vercocht, met H gequoteert

Afstant brief van de voorschreven huisinge eerst bij Abbe Eppes aan Sybe Jacobs vercocht, ende nu bij Sybe Jacobs aan Abbe Eppes wederomme ins eigendom ende possessie toegestanden, gedateert den 16e junij 1665, met J quoteert

Coopbrief van den 9e december 1661 bij Abbe Eppes aan Harmen Hanses Mostert ende Sybe Jacobs gepasseert

Contract van bestedinge in dato den 30e martij 1665 waarbij Abel Jansen aan Abbe Eppes bestedet wert etc, quoteert met L

Twe acten wegens de coop van de gerechtiche van twee sitplaetsen in de kerck tot Farmsum, met M M beide gequoteert

---

³ Wessel Waldriks, geboren circa 1625, zoon van Waldrik N.N. en N.N. Abbes.

Gehuwd met Peterke Claassen.

Op 1-5-1647 zijn Wessel Waldrix en Dieterke te Ideweer 200 daalder schuldig aan Haeijo Willems en Wendel.

Op 13-1-1656 wordt er een huwelijkscontract opgemaakt tussen Meinert Pieters, zoon van wijlen Pieter Arents en Imme Abbes en Willemke Jacobs, nagelaten dochter van Jacob Pieters en Geeske Luitiens. Getuigen voor de bruidegom zijn: Imme Abbes, moeder; Arent Pieters, broer; Meerten Abbes, oom; Wessel Waldriks, neef. Voor de bruid zijn de getuigen: Krijn Luitiens, oom; Pieter Eppes, neef.

In 1659 is er een akte van verkoop door Wessel Waldrix mede namens zijn vrouw Peterke Clasen te Ideweer, Jacop Peters, Jan Peters, Peter Jacobs, Jacob Jansen en zijn vrouw Geeske Peters te Tjuchum en Hijklke Tackens als voogd over Sijbrich Peters als gezamenlijke erfgenamen van Ide Tijes te Tuikwerd aan Menno Howarda van Meckhama van een heerd land met alle toebehoren van 70 grazen groot te Tuikwerd. (Akte van verkoop door Wessel Waldrix..., 1659, charter met in groene was het zegel van Johan van Lissebon, jonker en hoofdeling te 't Zandt, in Groninger Archieven, toegang 1109, Familie van Iddekinge, 1387-1968, invnr 809.)

Jan Peters, Albert Julles en Jan Hindricks als voogden over het kind Trijntje Wessels, dochter van Peterke Claesen, welke getrouwd was met Wessel Waldricks, met Waldrick Wessels en Abe Wessels namens zich zelf ter ener en Wessel Waldricks ter andere zijde maken een afkoop met betrekking tot de moederlijke nalatenschap. De vader, Wessel Waldricks behoudt de behuizing, die hij bewoont, staande te Ideweer, met het hof, de levende have, paarden, koeien, enters, twenters, zwijnen, alle huismansgereedschap, het ingoed. Ook krijgt hij een stuk land groot 11 deimt gelegen bij de Stenckvoortwegh. De voogden met de beide zonen krijgen een stuk land groot 82 deimt te Wagenborgen.

Wessel Waldricks te Ideweer leent op 10-6-1672 van Waldrick Wessels, 100 daler in beginsel zonder rente te betalen.

Uit dit huwelijk:

1. Waldrik Wessels, geboren circa 1650 te Wagenborgen.

2. Abbe Wessels, geboren circa 1650 te Wagenborgen.

3. Trijntje Wessels, geboren circa 1650 te Wagenborgen.

Bron: Genealogie van Waldrik N.N. (Later Zomeran), <http://www.homanfree.nl/zomer/zomer.htm>

[0021v] Huwelijx contract tusschen Abbe Eppes ende Anna Jacobs conthorale in dato den 16e januarij 1660, met N gequoteert

Een copia besegelde coopbrieff bij Cornelis Tijes ende Abbe Eppes gepasseert, met O quoteert

Voorts enige olde coopbrieven ende huur cherters ende andere papieren, die geoordeelt werden van geen belang te zijn

Alle welke brieven ende instrumenten benefens de contante gelden hier vooren gespecificeert, aan Geertruid Henricus zijn overgelevert

[0022r] omme alles aan haar man Sibbo Jacobs als principaal voormomber over wijlen Abbe Eppes nagelaten pupill, ende also ten profijte van 't selve pupill overhandigcht ende bij hem voeder verantwoord te worden naa behooren

Sullen de mobilia bij boelgoed worden vercocht.

Aldus gedaan, geïnventariseert, ende overgelevert in kennisse van ons commissaris ende secretaris, onder onse handen, benefens de verteekening van de mede vooghden Abel Jansen ende Geertruid Henricus vooren gemelt binnen Harlingen deses 4e april 1666.

(get.) Wytse Michiels

(get.) D. Wringer 1666

(get.) Gertruij Hijndrijkes

(get.) Abell Jans